

לא רק לילדים

לאה איני

זוהר שביט, מעשה ילדות - מבוא לפואטיקה של כפרות ילדים, האוניברסיטה הפתוחה-עם עובד, 465 עמ'

מבוגרים קוראים, שהם הורים או סבים, אינם מפסיקים לקרוא ספרי ילדים, גם כאשר הם "עברו את הגיל". שכן הטקסטים המיועדים לילדים פונים לקהלי-עד כפול: הילדים קוראים או תם או מאזינים להם, אך המבוגרים הם הראשונים לשפוט אותם. ואף על פי כן, קובעת נכון זוהר שביט, כי מעמד ספרות הילדים נחות מזו של המבוגרים, ולמעשה ההבדלה קיימת כבר בעצם ההפרדה. ואמנם, כמה מן המבוגרים, המכירים בתרומת הספרות לילד, יניחו את המצטיין האחרון בתחום, בכפיפה אחת עם מארקס, למשל?!

ספרות הילדים מתגוררת לרוב בכוננית שתכלית-היא מדורגות לצרכים כמו: חינוך, פסיכולוגיה, סוצי-יולוגיה. רק בתחתית דחוקה התכלית האמיתית של כל ספרות - ההנאה, החוויה האמנותית-תרבותית לשמה. פטרונות צבועה והסטורית זו, מצד המבוגרים - מוכחת יפה ב"מעשה ילדות". זהו ספר נכס מרחיב אופקים, לספרות בכלל, וכן, גם לזו של הילדים. תחילה, אומרת שביט, נהגו הגדולים מהאגרות הקלאסיות או מהטקסטים האמביוולנטיים, כדוגמת "הנסיך הקטן", ורק אחר-כך מסרו ועיבדו אותם לטובת הילדים למטרות "חינוכם". אם בעבר כוון הול-זול, המשתמע מכך, כנגד הילדים, בעלי המעמד הנמוך, מופנים כעת החיצים, כנגד המחברים, או בהכללה - כנגד ספרותם.

בתבנית פרטנית ומקיפה, ובשפה בהירה וקולחת, המלווה בשפע תמונות ואיורי הספרים המקוריים - מחזיר "מעשה ילדות" את ספרות הילדים לשלם הספרותי, שהוא עצמו רק חלק מהפסיפס התרבותי של חברה המשתנה עם הזמן. כך, ובהרחבה מעמיקה, מייצגים, למשל, "כיפה אדומה", "חסמבה" ו"מסעי גוליבר", רפואי התנהגות ומבנים המשותפים לכל ספרות הילדים, על רקע תקופתה וקצב התפתחותה, תוך כדי בדיקת יחסי הגומלין בינה לבין ספרות המבוגרים. כיפה אדומה, לדוגמה, מתחילה את מסעה הכתוב, ביער האמנות הנצחי כבר במאה ה-17, כש-בסלה מוסר השכל אירוני-ארוטי. מאה שנה אחר-כך פירותיה חינוכיים, ואילו במאה העשרים - הגרעין המשפחתי חברתי-תרבותי שונה. אך המתווכים הנאמנים - הזאב, כיפלה וסבתא - עדיין חיים עמנו, וכשהם בריאים ושלמים, עד עצם היום הזה. ■